

A dominancia belső ellenségéről

RAJNAI GERGELY

MIT TANULHATUNK?

Tanulni jó, ebben egyfelől mindenki egyetért. Másfelől az is igaz, hogy a történelem ismétli magát, ami mintha arra utalna, hogy nemigen tanulunk. A Méltányosság sorozatot indít, amelyben elmondjuk, mi kitől és mit tanulunk. Mondatokra vadászunk tehát, de másképp! Nem ki-pellengérezzük, hanem értelmezzük azokat, s azt reméljük, miközben mi tanulunk, példánk ragadós lesz.

„Minden dominancia magában hordozza bukását”

Maurice Duverger

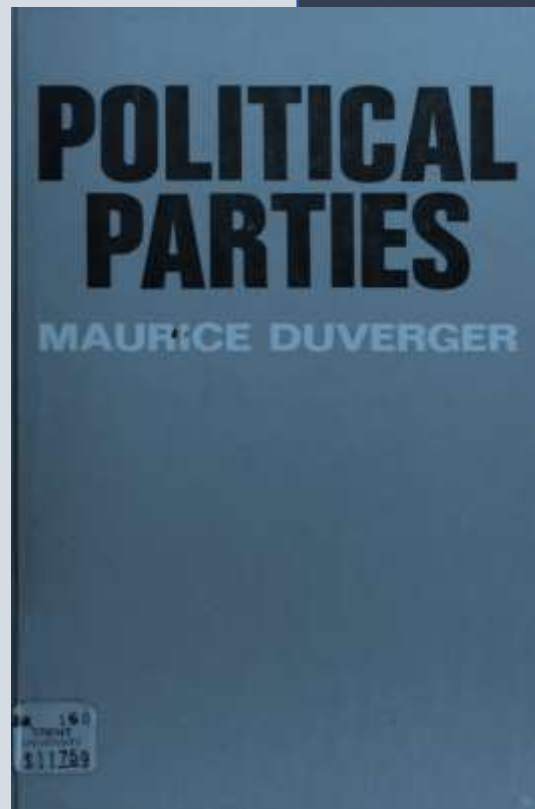
Maurice Duverger (1917-2014) francia politológus, jogász, szociológus. A modern politikatudomány egyik alapító atyja, akinek nevéhez több alapvető fogalom, így például a domináns pártok koncepciója is köthető. Az 1950-es és 1960-as években az európai politológia talán legmeghatározóbb alakja, elsősorban a pártok, a választási rendszerek, valamint a politika társadalmi összefüggései témájában alkotott. Nevéhez köthető a kevés „politológiai törvény” egyike: „Duverger törvénye” szerint a többségi választási rendszerek kétpárti, az arányos rendszerek pedig sokpárti versengést eredményeznek. Legjelentősebb könyvei a *Les partis politiques*, a *Sociologie la politique* és az *Institutions politiques et droit constitutionnel*, de ezek magyarul sajnos nem jelentek meg.



Magyar Péter robbanásszerű feltűnése a magyar politikai színpadon többeket meglepett, ha másért nem is, azért, mert egyik pillanatban még a kormánypárti elit tagja volt, a következőben pedig máris az ellenzék egyik vezérévé vált. Egy átlagos politika iránt érdeklődő ember számára furcsa lehet, hogy a kormányváltás reménye éppen a kormány közeléből érkezen. Pedig, ahogy Duverger idézete is mutatja, mi sem természetesebb ennél.

Ahhoz, hogy megértsük, hogyan is alkalmazható a magyar esetre a minket orientáló idézet, először azt kell megfejtenünk, mire is gondolt a neves francia politológus, amikor lassan hatvan éve megfogalmazta tézisét.

Duverger az egyik első politológus volt, aki a domináns pártrendszer jelenségét definiálta, de ezt kifejezetten a saját francia perspektívájából tette. A saját tapasztalatára épülő meglátása szerint a demokráciákban gyakorta előfordul, hogy egy párt kiemelkedik a többi közül, és



dominálja a politika egészét, még akkor is, ha esetleg nincs hatalmas fölénye a parlamentben. Duverger szerint a dominancia elsősorban az ideák terén nyilvánul meg: egy szereplő diktálja azt a gondolati keretet, amiben minden más aktor gondolkodik, még akkor is, ha ez a gondolkodás kimerül a domináns ideológia tagadásában.

Duverger idejében a francia politikát Charles de Gaulle dominálta. De Gaulle személyisége, ötletei, az általa kialakított alkotmányos és intézményes keretek határozták meg a francia politikát még akkor is, amikor esetleg más pártok erősödtek meg az országgyűlési választásokon. Minden De Gaulle-ról szólt, a fő kérdés az volt, hogy ki miként viszonyul hozzá és az általa megtestesített étoszhoz. Volt, aki rajongott érte, volt, aki mérsékelten támogatta, volt, aki tolerálta, volt, aki visszafogottan ellenezte, és volt, aki egyenesen gyűlölte a tábornok politikáját. Egy azonban biztos volt: aki a francia politikában az '50-es-'60-as években meg akart nyilvánulni, viszonyulnia kellett De Gaulle-hoz. Ebből lehetett látni, hogy ő és a mögötte álló párt a domináns erő.

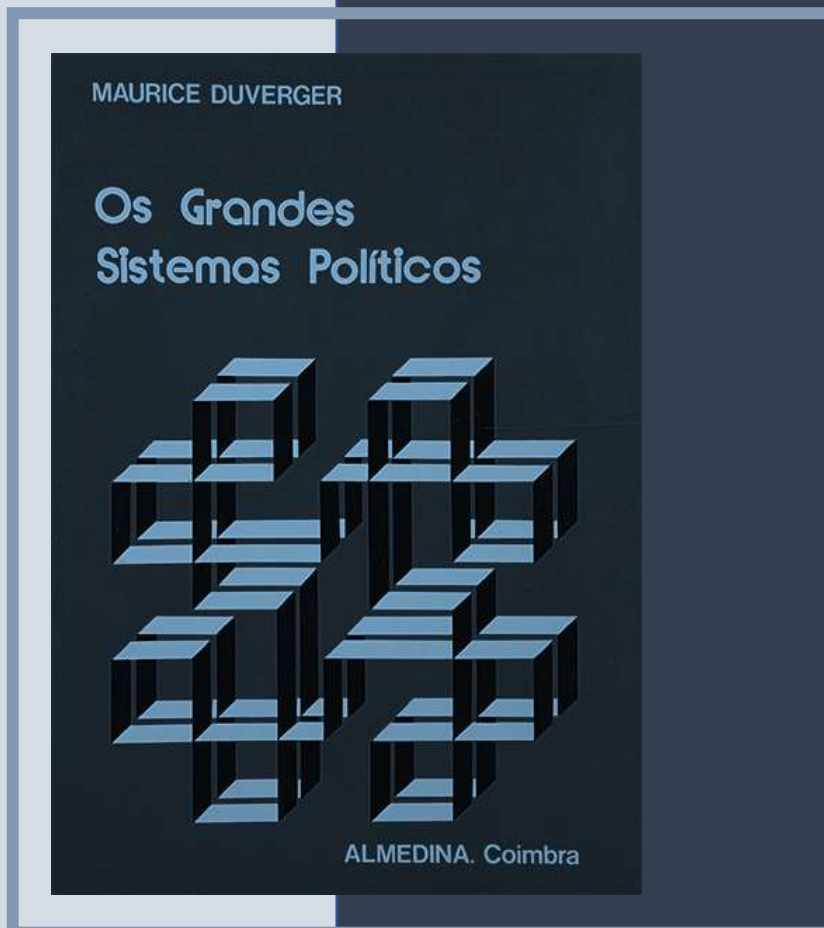
Ez a fajta ideológiai dominancia a mai Magyarországon is erősen érezhető. Minden politikai mozzanat a Fidesz keretében értelmezhető: mi kedvez a kormánynak, mi árt neki, ki tudja elfogadni az orbáni politikát és milyen mértékben, ki ellenzi és milyen radikálisan – ezek kardinális kérdések a mai közéletben, amiket egyetlen politikus sem kerülhet meg.

Duverger a francia történelem példáin keresztül azonban azt is állítja, hogy ez a fajta dominancia nem örök életű, épp ezért mert egy konkrét világnézethez és/vagy konkrét személyhez kötődik. Eltarthat évtizedekig is akár, de aztán szükségszerűen összeomlik. Ennek oka, hogy minden ideológia kifárad egyszer: hiába népszerűek az állításai, ha a világ és társadalom is változik, lassan a választói igények is módosulnak, és egy ponton a domináns ideológia ellenzői kerülnek nagy többségbe, teljesen átalakítva a politika kereteit.

Még akkor is, ha esetleg a domináns ideológia képes folyamatosan megújulni, előbb-utóbb elérkezik egy válságos időszak (legyen az politikai, gazdasági vagy

társadalmi válság), amire képtelen adekvát választ adni, legalábbis rövid távon semmiképpen. A felmerülő problémák kiábrándítják a domináns ideológiából a választókat, és ekkor nyílik tér azok előtt, akik új, innovatív alternatívát kínálnak, ezzel megtörve a dominanciát.

Akár eszmei kifáradás, akár külső válság okozza a dominancia bukását, ennek mindig tevékeny részese a domináns párt elitjének egy része is. Jellemzően a hosszú évek dominanciája alatt számos olyan politikus került be ebbe a pártba, aki különböző okok miatt hozzájárulhat a bukáshoz. A politikusok jellemzően opportunisták és hatalomra vágyanak, márpedig egy domináns rendszerben a domináns párt kötelékében lehet hatalomhoz jutni, így a kompetens politikusok egyre inkább egy párton belül tömörülnek. Ezek a kompetens politikusok az ideológiai kifáradásban vagy a feltűnő válságokban újabb lehetőségeket látnak a hatalmuk növelésére, és látják, hogy a dominancia megdöntésére



irányuló mozgalom élére állva lehetnek még sikeresebbek. Mindemellett egy válság jellemzően csökkenti az elérhető pozíciók számát, többen nem elégedettek az előremenetelük sebességével, mások pedig egyszerűen kiszorulnak a szűkülő belső körből. Ez elégedetlenséget szül, ami újabb motiváció a domináns erő elhagyására.

Miután ezek a „dezertőrök” jellemzően tehetségesebbek, mint ellenzéki kollégáik (hiszen a legtöbb tehetséges politikus hatalomra is tör, márpedig ez a domináns pártban érhető el), meghatározó szereplők lesznek a dominancia megtörésében is. Megvan a politikai rutinjuk és szakértelmük, ami nélkülözhetetlen a dominancia utáni időszak politikájának kialakításakor, és a kormányoldalon kialakított kapcsolatrendszerük is segíti őket.

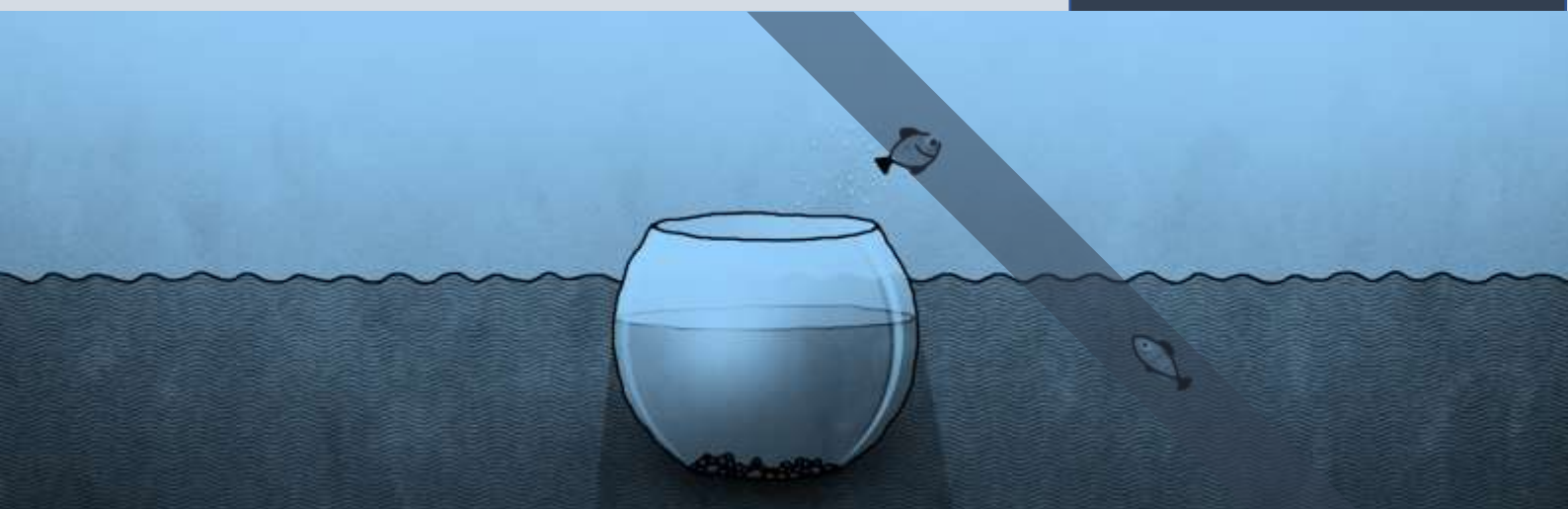
Duverger idézete alapján tehát a jelenlegi magyar helyzetre legalább két nagy tanulságot is levonhatunk. Az első, hogy a Fidesz előnyének alapját nem kizárólag, sőt, talán nem is elsősorban a választási sikerek, a parlamenti fölény vagy az intézmények megszállása adják, hanem sokkal inkább az, hogy a narratívája mindent átítat,

mindenki számára viszonyítási pont. Bár egy kicsit a tyúk és a tojás esete áll fenn, hiszen a két alap egymást erősíti, Duverger szerint az ideológiai dominancia az igazán meghatározó. Ha ez igaz, akkor a mai magyar politikát nem változtatja meg egy-egy választás vagy kisebb-nagyobb politikai esemény addig, amíg Orbán Viktor gondolati keretrendszere nem gyengül meg, „nem veszíti el a varázsát”. Ez pedig azt is jelenti, hogy elsősorban nem a választási kampányok stratégiáján múlik, hogy meddig marad fenn a jelenlegi rendszer, hanem az eszmei innovációkon; a kormány és az ellenzék inkább az eszmék mezején, mintsem a szavazófülkékben csatázik.

Másrészt az is világos Duverger logikája alapján, hogy ha nem is azt kell várunk, hogy a Fidesz saját magát buktatja meg, mind a kormánypárt ideológiája, mind személyi állománya szükségszerűen hozzá fog járulni a dominancia esetleges megszűnéséhez. A Magyar Péter-jelenség (legalábbis az, hogy az ellenzék egyik meghatározó aktorává lépett elő egy, a kormánypárthoz köthető politikus) így már nem is meglepő fordulat, hanem természetes következménye annak, hogy lassan tizenöt éve

ugyanaz a párt határozza meg a magyar közélet irányát.

Természetesen ez nem jelenti azt, hogy Magyar Péter törvénytörően megbuktatja Orbán Viktort, és rövid időn belül mindenképpen bekövetkezik a kormányváltás. Csúppán annyit, hogy nem szabad meglepődni azon, hogy nem kizárólag a jelenlegi szervezett ellenzékből vagy civil szervezetekből előkerülő politikusok, hanem akár a domináns rendszer aktív építői megpróbálják megtörni a Fidesz uralmát, sőt, ez csak úgy működhet majd, ha ezek a szereplők valamilyen módon együtt tudnak működni egymással, valós gondolati alternatívát kidolgozva, azt hitelesen képviselve az elfáradó domináns ideológiával szemben.





Senkit sem érdekel Magyarországon a történelem



Amerika szuperkedd után



Kampánytéma lesz az akkugyárak kérdésköre?



Vészcsengő Orbánnál, erős érzelmek Magyaránál



XIX. századi antiliberális kritika



Megjelent a Méltányosság Politikaelemző
Központ új közéleti magazinjának második
száma.

